

5.7.14.5 การจัดทำบัญชีเดินทุ่ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ทำบัญชีเดินทุ่งสำหรับใช้ในการสำรวจภาคสนาม ไว้สำหรับควบคุมรายการวัตถุตามผู้จัดแสดง มีรายการเลขลำดับ เลขวัตถุ วัตถุ ชนิด ขนาด สมัยหรือฝีมือช่าง ตำนาน

พิพิธภัณฑศาสตร์คดีชนวิทยา ไม่มีบัญชีเดินทุ่ง มีสมุดบันทึกข้อมูลเบื้องต้นก่อน ลงทะเบียนวัตถุ มีรายการ ชื่อวัตถุ ลักษณะวัตถุ เลขทะเบียน ขนาด ที่มา ไม่ได้ระบุชนิดของวัตถุ สมัยหรือฝีมือช่าง ตำนาน

5.7.14.6 บัตรประจำวัตถุ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ทำบัตรประจำวัตถุ เมื่อลงทะเบียนวัตถุแล้ว มีขนาด 6 x 8 นิ้ว มีภาพถ่ายขนาด 2 x 3 นิ้ว รายละเอียดเช่นเดียวกับที่บันทึกในทะเบียนบัญชีวัตถุ จัดเก็บในตู้เฉพาะ

พิพิธภัณฑศาสตร์คดีชนวิทยา มีการทำบัตรประจำวัตถุ แต่ไม่มีข้อมูลรายละเอียด ตู้บัตรอยู่ในห้องปฏิบัติงาน หากต้องการสืบค้นจะต้องติดต่อเจ้าหน้าที่

5.7.15 การดูแลรักษาวัตถุ

วัตถุที่มีในพิพิธภัณฑศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นวัตถุที่มีอายุเก่าแก่ สภาพทรุดโทรม บางชิ้นอายุนับพันปี การดูแลรักษา การจัดเก็บและการจัดแสดงจึงมีความสำคัญมาก เพื่อให้วัตถุชิ้นคงสภาพเดิมมากที่สุด มีการควบคุมปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ที่กระทบต่อวัตถุ

พิพิธภัณฑศาสตร์คดีชนวิทยาไม่มีห้องปฏิบัติงานในการดูแลวัตถุ การปฏิบัติงานยังทำโดยบุคลากรของสถาบัน ฯ ซึ่งการปฏิบัติไม่ถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ ขาดทักษะในการดูแลรักษา และขาดเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีมาตรฐานเพื่อการอนุรักษ์

5.8 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพิพิธภัณฑศาสตร์คดีชนวิทยา

การก่อตั้งพิพิธภัณฑศาสตร์คดีชนวิทยา มิได้เป็นไปโดยอิสระเหมือนองค์กรพิพิธภัณฑศาสตร์อื่น ๆ ดังนั้นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งและการดำเนินงานด้านบริหารจัดการจึงสัมพันธ์กัน เมื่อสถาบันทักษิณคดีศึกษาอันเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลพิพิธภัณฑศาสตร์คดีชนวิทยาในช่วงเวลานั้น ๆ มีปัญหาและอุปสรรค จึงส่งผลกระทบต่อโดยตรงและโดยอ้อมต่อพิพิธภัณฑศาสตร์คดีชนวิทยา

งานพิพิธภัณฑศาสตร์คดีชนวิทยาได้ริเริ่มขึ้นโดยเป็นเพียงส่วนงานที่ดูแลการจัดเก็บวัตถุ และจัดแสดงวัตถุบางชิ้น แบ่งตามประเภทของวัตถุ กระทั่งวัตถุมากขึ้นการศึกษาข้อมูลจากวัตถุก็

เพิ่มขึ้น จำเป็นต้องขยายพิพิธภัณฑเพื่อรองรับวัตถุที่มีและเพิ่มอัตรากำลังให้เพียงพอกับภาระหน้าที่ แต่ด้วยพิพิธภัณฑคติชนวิทยาเป็นเพียงหนึ่งในเจ็ดของภาระหน้าที่ของสถาบันทักษิณคดีศึกษาทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงานพิพิธภัณฑคติชนวิทยา

สถาบันทักษิณคดีศึกษานำระบบงานใหม่มาใช้เพื่อแก้ปัญหาเรื่องบุคลากรงบประมาณและการบริหารงาน ทำให้กิจการของพิพิธภัณฑคติชนวิทยาก้าวหน้า การจัดระบบนี้ไม่ทำให้งานด้านวิชาการของสถาบันทักษิณคดีศึกษาด้อยไปกว่าเดิม อีกทั้งช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกัน ภาระหน้าที่ด้านอื่นของพิพิธภัณฑคติชนวิทยาอยู่ภายใต้การวางแผนและควบคุมงานโดยผู้อำนวยการคนเดียว แต่ก็ทำให้การบริหารของพิพิธภัณฑคติชนวิทยาที่ไม่อิสระ จึงมีส่วนให้พัฒนาไปช้ากว่าที่คาดไว้ เนื่องด้วยการไม่มีผู้อำนวยการพิพิธภัณฑและโครงสร้างการบริหารงานพิพิธภัณฑตามหลักวิชาการพิพิธภัณฑ ดังนั้นการบริหารในส่วนพิพิธภัณฑจึงต้องเป็นไปตามอัตรากำลังของสถาบันทักษิณคดีศึกษาและสร้างปัญหาให้สถาบันฯ ในด้านการจัดสรรงบประมาณไปยังหน่วยงานพิพิธภัณฑคติชนวิทยา

ที่ผ่านมาผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยทักษิณ ไม่ให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลของพิพิธภัณฑคติชนวิทยา มีการตัดงบประมาณมากเกินไป จนทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิพิธภัณฑคติชนวิทยาที่เป็นเพียงหน่วยงานหนึ่งของสถาบันทักษิณคดีศึกษา การได้รับงบประมาณเพื่อการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยทักษิณมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 5 ของงบประมาณทั้งหมด ที่เป็นปัญหามากก็คือ ผู้บริหารมีไม่มีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมของสถาบันทักษิณคดีศึกษา ซึ่งก็รวมถึงไม่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมพิพิธภัณฑคติชนวิทยาด้วย คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยใช้อำนาจในการบริหารจัดการผู้บริหารสถาบันทักษิณคดีศึกษากระทั่งสั่งปลดผู้อำนวยการโดยไม่มีเหตุอันควร อีกทั้งปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินงานของสถาบันทักษิณคดีศึกษาและพิพิธภัณฑคติชนวิทยา เช่น การควบคุมการบริหารเงินรายได้ ทำให้การดำเนินงานของพิพิธภัณฑคติชนวิทยาไม่คล่องตัว บางครั้งระเบียบของมหาวิทยาลัยก็เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในส่วนพิพิธภัณฑ

ส่วนการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องความลาดชันของพื้นที่ เพราะการวางแผนแปลนเกี่ยวกับความมุ่งหมายของพิพิธภัณฑ ต้องสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่และสภาพความถาวรของวัตถุ สภาพดินฟ้าอากาศ ตลอดจนโครงการและการขยายงานในอนาคตงบประมาณที่มีจำกัดไม่สามารถปรับลักษณะอาคารได้ตรงตามความต้องการใช้พื้นที่ นอกจากนี้ยังประสบปัญหาจากผู้รับเหมาก่อสร้างที่ทำงานล่าช้า และก่อสร้างไม่ถูกต้องตามที่กำหนดและด้วยความลาดชันของสถานที่ ซึ่งจากถนนถึงตัวอาคารพิพิธภัณฑที่มีความต่างระดับ

มากถึง 50 เมตร ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ก็มีระดับต่างกันถึง 15 เมตร ผู้เข้าชมซึ่งเป็นผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าชมได้ รวมถึงผู้เข้าชมที่เป็นผู้พิการก็ไม่มีเส้นทางเฉพาะ ส่วนเครื่องอำนวยความสะดวก ได้แก่ ลิฟท์ก็ใช้การไม่ได้มานานและไม่ทำที่จะดำเนินการแก้ไข เนื่องจากคงต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง

ปัญหาการดูแลทรัพยากรภายในพิพิธภัณฑ์มีตลอดเวลาที่เริ่มตั้งพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากไม่ได้รับทั้งอัตรากำลังและครุภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาจึงขาดเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงไม่มีห้องทดลองปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ทันสมัยและเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และประสบการณ์ชั้นสูงดูแล ทั้งที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ เช่น ห้องเก็บวัตถุชั่วคราว ห้องทำทะเบียน ห้องอบสารเคมี⁶⁸ ดังนั้นการดูแลวัตถุที่ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์จึงไม่ปรากฏให้เห็น ส่งผลโดยตรงต่อสภาพวัตถุที่เสื่อมเร็ว

ปัญหาเรื่องสถานที่ในการจัดเก็บวัตถุและครุภัณฑ์ ถือเป็นปัญหาที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของวัตถุซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคแรกของการเก็บข้อมูล แม้กระทั่งปัจจุบันในปี พ.ศ. 2550 ก็ยังไม่สามารถจัดหาสถานที่และครุภัณฑ์ในการจัดเก็บได้เพียงพอ ทำให้การบริการข้อมูลของพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาแก่บุคคลทั่วไปขาดความพร้อม ผู้ที่ต้องการศึกษาวัตถุบางชิ้นก็ยังไม่สามารถให้บริการได้ เนื่องจากสถานที่ก็ไม่เอื้ออำนวยและตัวเจ้าหน้าที่เองก็ไม่มีเวลาให้บริการ

นอกจากนั้นยังไม่มีงบดำเนินงานเชื่อมโยงความคิดและประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญพิพิธภัณฑ์จากภายนอก การแลกเปลี่ยนทางวิชาการมีบ้างแต่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาโดยตรง ก่อให้เกิดปัญหาด้านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น เช่น ผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร หรือขาดการขอความช่วยเหลือจากพิพิธภัณฑ์สถานอื่น ๆ หรือองค์กรต่างประเทศที่สนับสนุนกิจการพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานภายในประเทศของเอกชน และต่างประเทศ รวมถึงกับสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (Icom)

ปัญหาการบริการของพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา ส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านระบบสาธารณูปโภคที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้าชมหรือไม่สะดวกต่อการใช้งาน รวมถึงส่วนของการบริการสืบค้นข้อมูลด้านวัฒนธรรมภาคใต้ที่ไม่พร้อมให้บริการ เช่น ระบบสาธารณูปโภคกรณีตู้โทรศัพท์สาธารณะไม่เพียงพอต่อความต้องการ คือ มีเพียง 1 ตู้ เมื่อผู้เข้าชมมาเป็นคณะต้องรอใช้บริการ แต่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) ปัญหานี้ลดลง เป็นเพราะมีผู้เข้าชมใช้บริการ

⁶⁸ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, วัฒนธรรมพื้นบ้านแนวปฏิบัติในภาคใต้, น. 183.

โทรศัพท์เคลื่อนที่ของตนเอง ทั้งนี้ยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพของสัญญาณที่มีน้อย ในบางเครือข่ายก็ใช้ไม่ได้

กรณีห้องสุขามีน้อยจุด คณะที่เข้าชมต่อครั้งมีจำนวนมาก จำนวนน้อยที่สุดต่อคณะประมาณ 5-6 คน แต่มีห้องสุขาบริเวณลานจอดรถบริการเพียง 1 จุด จำนวนห้องน้ำชาย 2 ห้อง ห้องน้ำหญิง 2 ห้อง ซึ่งไม่เพียงพอต่อการให้บริการ ในบางครั้งก็มีปัญหาเรื่องระบบการจ่ายน้ำและความสะอาด

สถานที่จอดรถยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะรถโดยสารขนาดใหญ่ที่สามารถจอดได้ไม่เกิน 6 คัน เมื่อสถาบันมีการจัดสัมมนาที่จอดรถสำหรับผู้เข้าชมจึงถูกใช้ไปจนหมด แม้แต่บุคลากรของสถาบันฯ ก็มีปัญหาเรื่องสถานที่จอดรถมาตลอด

การให้บริการอาหาร เป็นสิ่งที่ผู้เข้าชมร้องเรียนมากที่สุด เนื่องจากไม่มีอาหารจำหน่าย มีแต่เครื่องดื่มเท่านั้น ปัญหานี้เคยได้รับการพิจารณาแล้ว และมีเอกชนเข้ามาดำเนินการแต่เกิดปัญหาเรื่องกรให้บริการไม่เหมาะสม อีกทั้งผู้ดำเนินการมีความประสงค์จำหน่ายอาหารช่วงเย็น-ค่ำซึ่งเป็นเวลาออกการทำงานหน่วยงานราชการ หลังจากนั้นจึงการให้บริการก็ไม่ได้มีการทบทวนหรือไม่สามารถควบคุมการดำเนินการของเอกชนได้ จึงไม่เปิดให้เอกชนเข้ามาดำเนินการ

ระบบไฟฟ้ายังมีปัญหาเรื่องความเสถียรของแรงดัน มีปัญหาไฟฟ้าดับเกือบทุกวัน (ขณะเก็บข้อมูล พ.ศ. 2549 ก็ยังเกิดขึ้น) ส่งผลต่อระบบปรับอากาศ ระบบส่องสว่าง และระบบการรักษาความปลอดภัย ภายในพิพิธภัณฑ์มีเครื่องสำรองไฟฉุกเฉินแต่ใช้การไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ทางสถาบันทักษิณคดีศึกษามีเครื่องกำเนิดไฟฟ้าอัตโนมัติ แต่ก็ไม่ได้ใช้งานเนื่องจากต้องรับภาระเรื่องค่าใช้จ่ายน้ำมันเชื้อเพลิง

ความสะดวกในการจ่ายค่าเข้าชมยังคงเป็นปัญหา เนื่องจากผู้เข้าชมต้องหยุดรถบริเวณทางเข้าออก กีดขวางการจราจร และผู้เข้าชมบางคณะขับรถผ่านขึ้นไปโดยไม่ได้จ่ายค่าเข้าชม ไม่มีเจ้าหน้าที่เก็บค่าเข้าชมบริเวณทางเข้าพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากไม่มีงบประมาณว่าจ้าง และจากการบริหารที่ยังไม่พร้อมในเรื่องระเบียบการเก็บค่าเข้าชม นอกจากนี้บุคลากรที่จำหน่ายบัตรเข้าชมไม่ได้แจ้งให้ผู้เข้าชมทราบถึงเวลาปิดทำการ ผู้เข้าชมบางคนเข้าชมเพียง 10 นาทีก็ถึงเวลาที่พิพิธภัณฑ์ปิดทำการ

ส่วนของการบริการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับ วัฒนธรรมภาคใต้ ซึ่งมีห้องเอกสารท้องถิ่น ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น ห้องพิพิธภัณฑ์เสียง ห้องพิพิธภัณฑ์ภาพ อยู่ในการดำเนินการของสถาบันทักษิณคดีศึกษา ไม่มีบุคลากรประจำห้องที่มีตำแหน่งหน้าที่โดยตรง อยู่ในกรณี

ห้องเอกสารท้องถิ่นไม่มีเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ บ่อยครั้งที่บุคลากรผู้รับผิดชอบต้องปฏิบัติภารกิจด้านอื่น จึงเป็นปัญหาต่อผู้ขอใช้บริการที่ต้องเสียเวลาและโอกาสค้นคว้า ปัญหาบรรณารักษ์มีการขออัตราและได้รับการอนุมัติตั้งแต่ปีงบประมาณ 2528 ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2550) ก็ยังไม่มีบุคลากรอัตราดังกล่าว

ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น ผู้ขอใช้บริการไม่ได้รับความสะดวก บุคลากรที่รับผิดชอบปฏิบัติงานอยู่ในส่วนของสถาบัน ฯ ต้องรับผิดชอบภาระงานด้านอื่นด้วย และบุคลากรก็ไม่มีความรู้หรือไม่ให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์เอกสาร ทำให้เอกสารหลายชิ้นเสื่อมสภาพ

ห้องพิพิธภัณฑ์เสียงและพิพิธภัณฑ์ภาพ ก็มีปัญหาด้านการให้บริการคล้าย ๆ กัน แต่ยังมีปัญหาอื่นอีก คือ ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลแก่ผู้ให้บริการได้ ในขณะที่ผู้มาขอใช้บริการเคยเข้ามาใช้บริการแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากระบบการจัดเก็บที่ไม่สมบูรณ์ ระบบการสืบค้นทางคอมพิวเตอร์ยังใช้การไม่ได้ และไม่ได้บันทึกข้อมูลลงในระบบคอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้น จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า สถาบันฯ ได้ลงทุนในระบบคอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้นหลายล้านบาท นอกจากนั้นยังมีเรื่องการเสื่อมสภาพของข้อมูลที่ไม่มีการดูแลที่ดี เรื่องการเสื่อมสภาพหรือหมดสภาพของครุภัณฑ์ที่ใช้กับข้อมูลและไม่ได้ซ่อมบำรุงหรือไม่สามารถซ่อมบำรุงได้แล้ว ทั้งนี้ควรปรับปรุงระบบข้อมูลเป็นการเร่งด่วน

ปัญหาที่สำคัญที่สุดของพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา คือ ขาดภัณฑารักษ์ที่จะทำงานในพิพิธภัณฑ์ หรือผู้มีความรู้เรื่องการพิพิธภัณฑ์ (Museography & Museology) ทั้งที่ควรจะมีตั้งแต่ช่วงแรกของการก่อตั้ง แม้ในปี พ.ศ. 2539 พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาก็ยังไม่มีภัณฑารักษ์เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสงวนรักษาและซ่อมเสริมวัตถุที่มีอยู่ไม่ใช่ภัณฑารักษ์ การปฏิบัติงานยังไม่ถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์วัตถุ สังเกตจากวัตถุที่จัดแสดงและจากห้องปฏิบัติงาน จึงทำให้วัตถุบางชิ้นเสื่อมสภาพเร็วกว่ากำหนด (ในปี พ.ศ.2547 มีอัตรานักวิชาการศึกษา ทำหน้าที่เป็นภัณฑารักษ์ 1 อัตรา)

การจัดแสดงวัตถุมีปัญหาเรื่องความคงทนของวัสดุที่ประกอบการจัดแสดง ส่วนใหญ่เป็นฉากหลัง เพดาน ฝาผนัง เนื่องจากวัสดุที่ใช้เป็นวัสดุท้องถิ่นเสื่อมสภาพเร็ว ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายการจัดแสดงเพื่อต้องการให้เห็นประโยชน์การใช้สอยวัสดุเป็นหลักสำคัญ การดูแลรักษาจึงทำได้ยาก และขาดงบประมาณสนับสนุนในการซ่อมบำรุง

ตู้จัดแสดงมักเกิดปัญหาเรื่องแสงสว่าง ทั้งนี้ควรคำนึงถึงอันตรายเมื่อแสงกระทบวัตถุ เพราะการดัดแปลงแสงจากธรรมชาติมาใช้ในห้องจัดแสดงอาจทำลายวัตถุบางอย่างได้ เช่น ห้องจัดแสดงผ้าทอพื้นเมือง “มีปริมาณแสงเกินกว่ากำหนด 4 เท่า และมีรังสีอัลตราไวโอเล็ต ทำ

ให้ผ้าถูกทำลายเร็วขึ้น”⁶⁹ นอกจากนั้นในบางตู้ไม่ได้ใช้แสงสว่างช่วยเน้นให้วัตถุน่าสนใจ ไม่มีจุดเด่น และแสงที่สะท้อนกระจกก็ทำให้ผู้เข้าชมมองเห็นวัตถุไม่ชัดเจน อาจต้องใช้กระจกตัดแสงเข้ามาช่วยในการจัดแสดง นอกจากนั้นกระจกที่ใช้ยังไม่ปลอดภัยต่อการโจรกรรมวัตถุด้วยการติดตั้งวัตถุจัดแสดงยังไม่ถูกต้อง บางตู้จัดแสดงก็เป็นอันตรายต่อวัตถุ การแสดงหมายเลขกำกับวัตถุก็มีส่วนให้วัตถุเสื่อหรือชำรุดได้ เช่น การติดกระดาษกาวสองหน้าที่ผิววัตถุโลหะ ตู้จัดแสดงไม่ได้ออกแบบไว้กันแมลงหรือเชื้อรา การทำความสะอาดจึงทำได้ยาก และในการปิด-เปิดตู้จัดแสดงต้องมีคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานคอยควบคุมทุกครั้ง

ผู้เก็บรักษาข้อมูลส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เรื่องกรรมวิธีที่จะรักษาคุณภาพข้อมูล ให้มีความคงทนถาวรและไม่เสื่อมสูญอย่างรวดเร็ว เช่น เรื่องการใช้สารเคมีกับวัตถุบางชนิดมีผลต่อการเสื่อมสภาพของวัตถุ การดูแลเนื้อกระดาษไม่ได้อบฆ่าเชื้อรา การป้องกันความชื้นกับวัตถุโลหะและโลหะผสม การป้องกันเชื้อราและแมลงกับวัตถุที่เป็นอินทรีย์วัตถุ วิธีเก็บผ้าโบราณ วิธีเก็บเครื่องปั้นดินเผา ทั้งนี้บุคลากรอาจไม่มีความรู้หรือไม่มีครุภัณฑ์ในการจัดเก็บที่เหมาะสม

อาคารพิพิธภัณฑสถานบางส่วนไม่สามารถป้องกันการโจรกรรมได้ ตู้จัดแสดงบางตู้ก็เสี่ยงต่อการโจรกรรม ไม่มีการใช้ตู้จัดแสดงนิรภัย นอกจากนั้นวัตถุบางชิ้นก็วางไว้ให้ง่ายต่อการสัมผัส ทำให้ผิววัตถุชำรุดได้ บางชิ้นก็ง่ายต่อการโจรกรรม และมีปัญหาจากการโจรกรรมหลายครั้ง แต่บ่อยครั้งที่สืบหาผู้กระทำผิดไม่ได้ ทั้งนี้อาจจะมีบุคลากรภายในมีส่วนรู้เห็นหรือกระทำเอง

5.9 ปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะวัตถุของจริงถูกละทิ้งหรือถูกทำลายไปตามธรรมชาติบ้าง วัตถุจำนวนมากไม่น้อยผู้พังและหมดสภาพ เมื่อไม่มีบทบาทหน้าที่ด้านการใช้สอยก็ถูกละทิ้งและทำลายโดยชาวบ้านเอง เพราะขาดผู้ยังเห็นคุณค่า โบราณวัตถุบางอย่างถูกใช้เป็นเชื้อเพลิง ถ้าได้มีการรวบรวมข้อมูลวัตถุรวมทั้งตัววัตถุอย่างทันทั่วทั้งที่ อาจเก็บรักษาข้อมูลและวัตถุชิ้นนั้นได้ เหตุนี้จึงยากแก่การเสาะหาเพื่อให้ได้องค์ความรู้และการอนุรักษ์ให้คงสภาพ

การเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นค่อยปรับไปตามความเจริญของสังคม แต่สำหรับประเทศไทยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและปฏิรูปวัฒนธรรมโดยอาศัยวัฒนธรรมตะวันตกมาเป็นแนวทาง เป็น

⁶⁹ สัมภาษณ์ เขมิกา หวังสุข, นักวิชาการศึกษา, 2 ธันวาคม 2549.

การบังคับให้ปฏิบัติและเลิกปฏิบัติ วัฒนธรรมของชาวบ้านในภาคใต้ที่เคยถือปฏิบัติกันมาช้านาน หลายอย่างถูกมองอย่างเหยียดหยามกลายเป็นสิ่งล้าหลัง การประกาศใช้รัฐธรรมนูญและการใช้ระบบทุนนิยมเสรี ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ขาดการสืบทอดหลายอย่าง วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงกลายเป็นเรื่องราวของผู้สูงอายุและนักวิชาการเท่านั้น

การตื่นตัวของชาวต่างประเทศ ทำให้ข้อมูลหรือวัตถุหลายชิ้นเป็นกรรมสิทธิ์ของชาวต่างประเทศ ข้อมูลบางอย่างไม่อาจค้นหาได้ แต่กลับมีในพิพิธภัณฑ์ต่างประเทศรวมถึงผู้นิยมโบราณวัตถุ ประกอบกับความมีคุณค่าสูงของวัตถุจึงเป็นตัวเพิ่มความสนใจของกลุ่มนักค้าและนักวิชาการชาวต่างประเทศ วัตถุบางชิ้นก็พบในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศหลายแห่ง การเก็บสะสมวัตถุของเอกชนบางรายกระทำได้อย่างรวดเร็ว ที่มาของวัตถุส่วนมากเป็นการขอซื้อจากเจ้าของในราคาสูง ในบางกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลได้รับผลประโยชน์ต่างตอบแทน⁷⁰

ปัญหาจากนักสะสมของเก่า นักสะสมของเก่าอยู่จำนวนไม่น้อย มีทั้งบุคคลทั่วไป พระภิกษุ เจ้าอาวาส พ่อค้าและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มักสะสมของเก่าด้วยความสนใจเฉพาะตัว เป็นกรณีพิเศษ และแสวงหามาได้ด้วยเงินมากกว่าวิธีอื่น กลายเป็นผู้ค้าวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นอุปสรรคแก่นักวิชาการที่เก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพราะไม่มีเงินซื้อหาและถูกคนส่วนมากมองว่าเป็นนักธุรกิจค้าของเก่า โดยอ้างเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นเครื่องบังหน้า ผู้ที่จะมอบวัตถุให้จึงแยกไม่ออกว่าคนใดสะสมเป็นการส่วนตัวหรือเพื่อส่วนรวม

ปัญหาอันเกิดจากค่านิยมและความเชื่อ ผู้ครอบครองกรรมสิทธิ์มรดกทางวัฒนธรรมบางคนเชื่อว่า วัตถุที่บรรพบุรุษมอบให้เป็นมรดกแก่ตนและครอบครัว รวมทั้งสิ่งที่ซุดพบหรือได้มาด้วยโชคกลาง การจะให้แก่อื่นจะเป็นเรื่องไม่ดีงาม หลายคนจึงไม่ยอมมอบวัตถุให้กับผู้เก็บข้อมูล บางรายเชื่อว่าสมุดข่อยมีอักขระเป็นยารักษาโรคบางชนิดจึงแบ่งเพื่อนำมาต้มยา บางแห่งเชื่อว่าถ้าซุดพบเครื่องปั้นดินเผาโบราณต้องทำลายเสียถ้าเก็บไว้จะเป็นอัปมงคล หรือตัวตลกหนึ่งตระกูลที่เชื่อว่าถ้านายหนึ่งตระกูลไม่สามารถเล่นหนึ่งตระกูลได้ ตัวหนึ่งซุดนั้นต้องถูกทำลายทิ้ง

ปัญหาจากความไม่สงบในพื้นที่ นักวิชาการที่จะเข้าไปศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือเก็บข้อมูลภาคสนามเกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิต เมื่อเดินทางเข้าไปในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้ว่าบางคนจะเข้าไปโดยใช้ความสามารถส่วนตัวหรือการเป็นคนในพื้นที่ก็ไม่อาจศึกษาข้อมูลทุกลักษณะ มักถูกมองว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบ้างและของโจรมิจฉาชีพบ้าง

⁷⁰ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, วัฒนธรรมพื้นบ้านแนวปฏิบัติในภาคใต้, น. 82-87.

มีอันตราอยู่ตลอดเวลาทั้งขณะที่เก็บข้อมูลและขณะเดินทางผ่าน ทั้งยังไม่มั่นใจต่อการได้ข้อมูลว่ามีข้อเท็จจริงเพียงใด

สรุปผลการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา

ห้องวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ นับเป็นก้าวแรกของการจัดแสดงวัตถุ แต่ยังไม่มีความหรือรูปแบบที่จะเป็นพิพิธภัณฑ์ มีคณะดำเนินการจัดหาเงินสนับสนุนภายนอกเพื่อจัดซื้อครุภัณฑ์และเริ่มจัดระบบข้อมูลแยกตามประเภทเนื้อหา

ดำเนินการก่อสร้างอาคารศูนย์ฯ จัดหาทุนจากองค์กรเอกชนและประชาชนทั่วไปมาใช้ในการจัดแสดงนิทรรศการชั่วคราว รวมถึงจัดซื้อครุภัณฑ์ที่จำเป็น อาคารศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2521 ช่วงนี้มีการปรับรูปแบบการดำเนินงาน โดยมีงานพิพิธภัณฑ์และห้องสมุดเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์ทักษิณคดีประเภทวัตถุของจริง พิพิธภัณฑ์เสียง พิพิธภัณฑ์ภาพ และห้องสมุดวรรณกรรมท้องถิ่น งานพิพิธภัณฑ์ได้ให้บริการข้อสนเทศแก่ผู้สนใจทั้งนักเรียน นักศึกษา ประชาชนและนักวิชาการ พื้นที่จัดแสดงวัตถุของจริงอยู่ภายในอาคารของศูนย์ฯ เพียงแต่แบ่งห้องและมีตู้สำหรับจัดแสดงเฉพาะ

ในช่วงที่มีสถานะเป็นศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ ปรากฏงานพิพิธภัณฑ์ขึ้นชัดเจน มีทั้งการเก็บวัตถุของจริงและเก็บข้อมูลเบื้องต้น การแบ่งส่วนงานในเรื่องเกี่ยวกับวัตถุของจริง ภาพและเสียง ประกอบด้วยพิพิธภัณฑ์ประเภทวัตถุของจริง พิพิธภัณฑ์เสียง พิพิธภัณฑ์ภาพและห้องสมุดวรรณกรรมท้องถิ่น ถือเป็นยุคที่ได้รับความสนใจจากประชาชนและนักวิชาการมาก งานด้านพิพิธภัณฑ์จึงเจริญก้าวหน้า

การบริหารงานพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มีลักษณะพิเศษไม่ถือเป็นองค์กรอิสระอย่างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหรือพิพิธภัณฑ์เอกชนทั่วไป หากจะดูโครงสร้างบุคลากรแล้วพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาเป็นเพียงหน่วยงานย่อยมีขนาดเล็ก ทั้ง ๆ ที่ลักษณะทางกายภาพมีขนาดค่อนข้างใหญ่ คือ มีพื้นที่ประมาณ 24 ไร่เศษ

การดำเนินงานเก็บข้อมูลโดยสถาบันทักษิณคดีศึกษา เป็นต้นเค้าของพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา แต่เดิมใช้ชื่อว่าพิพิธภัณฑ์ทักษิณคดีศึกษา จนถึงปี พ.ศ. 2524 จึงขอขยายพิพิธภัณฑ์ให้สมบูรณ์ แต่การดำเนินการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยามีขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2530 ที่เกาะยอ และเปิดอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2534

โครงสร้างการบริหารงานของสถาบันทักษิณคดีศึกษา ซึ่งมีอัตราบุคลากรจำกัด บุคลากรจึงปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ หลายหน้าที่หลายตำแหน่ง ประสบปัญหาอยู่เสมอจนถึงปัจจุบัน การบริหารงานพิพิธภัณฑน์ ๆ จึงเป็นเพียงตำแหน่งตามโครงสร้างหลักขององค์กร แต่การทำงานยังจำเป็นต้องใช้บุคลากรจากส่วนอื่น ๆ ของสถาบัน ๆ เข้ามารับภาระงาน

เวลาในการดำเนินงานจำกัด เพราะต้องเร่งให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่องบประมาณน้อย บุคลากรน้อย การบรรลุผลตามกำหนดเวลาจึงค่อนข้างเป็นอุปสรรคทั้งต่อผู้บริหารสถาบัน ๆ และบุคลากร

ในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑน์คดีชนวิทยานั้น ต้องเป็นไปตามนโยบายการบริหารงานของสถาบันทักษิณคดีศึกษา เมื่อสถาบัน ๆ ประสบปัญหาต่าง ๆ ก็ส่งผลโดยตรงต่อพิพิธภัณฑน์ นอกจากสถาบัน ๆ มีปัญหาด้านธุรการ อันเป็นเรื่องหลักเกี่ยวกับการสื่อสารในองค์กร และภายนอก ปัญหาการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ ปัญหาการบริหารงานบุคคล ปัญหาการสนับสนุนจากต้นสังกัด หน่วยงานพิพิธภัณฑน์คดีชนวิทยาเองก็มีปัญหาต่าง ๆ หลายประการ หมุนเวียนเข้ามาจนกลายเป็นวัฏจักรที่ไม่จบสิ้น ปัญหาข้างต้นเป็นหนึ่งในหลาย ๆ สาเหตุให้พิพิธภัณฑน์คดีชนวิทยาพัฒนาช้า

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพิพิธภัณฑน์คดีชนวิทยา การก่อตั้งพิพิธภัณฑน์คดีชนวิทยา มิได้เป็นไปโดยอิสระเหมือนองค์กรพิพิธภัณฑน์อื่น ๆ ดังนั้นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งและการดำเนินงานด้านบริหารจัดการจึงสัมพันธ์กัน เมื่อสถาบันทักษิณคดีศึกษาอันเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลพิพิธภัณฑน์คดีชนวิทยาในช่วงเวลานั้น ๆ มีปัญหาและอุปสรรค จึงส่งผลกระทบต่อโดยตรงและโดยอ้อมต่อพิพิธภัณฑน์คดีชนวิทยา ด้านการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑน์ต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องความลาดชันของพื้นที่ ปัญหาเรื่องบุคลากรไม่พอเพียง ขาดภัณฑารักษ์ที่จะทำงานในพิพิธภัณฑน์ หรือผู้มีความรู้เรื่องการพิพิธภัณฑน์ ไม่มีการดูแลวัตถุที่ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง ส่งผลโดยตรงต่อสภาพวัตถุที่เสื่อมเร็ว ขาดแคลนสถานที่ในการจัดเก็บวัตถุและครุภัณฑ์

นอกจากนั้นยังมีปัญหาในการจัดเก็บวัตถุ จัดแสดงวัตถุ การเสื่อมสภาพของวัสดุที่ประกอบการจัดแสดง และขาดงบประมาณสนับสนุนในการซ่อมบำรุง ความไม่พอเพียงของระบบสาธารณูปโภคต่อความต้องการของผู้เข้าชม

ปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะวัตถุของจริงถูกละทิ้งหรือถูกทำลายไปตามธรรมชาติ จึงยากแก่การเสาะหาเพื่อให้ได้องค์ความรู้และการอนุรักษ์ให้คงสภาพ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมพื้นบ้านเร็วเกินกว่าความเจริญของสังคม ชาวต่างประเทศ

นิยมเก็บสะสมวัตถุทางวัฒนธรรม นักสะสมของเก่าก็เข้าไปซื้อหาวัตถุกับชาวบ้าน และปัญหาอันเกิดจากค่านิยมและความเชื่อ นอกจากนั้นปัญหาจากความไม่สงบในพื้นที่ก็ทำให้นักวิชาการที่จะเข้าไปศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือเก็บข้อมูลภาคสนามไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของราชการ